

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 378.147:81'243:355.237

DOI: 10.31376/2410-0897-2018-3-38-73-80

Олександр Сергійович Лагодинський,
доктор педагогічних наук, професор,
начальник кафедри іноземних мов
Воєнно-дипломатичної академії
імені Євгенія Березняка,
e-mail: berezan2016@meta.ua

ВІЙСЬКОВА ЛІНГВОДИДАКТИКА ЯК НАУКА

У статті обґрунтовано військову лінгводидактику як наукову дисципліну – теорію і практику іноземної підготовки персоналу сектору безпеки і оборони держави. Необхідність виділення її як окремої дисципліни пов'язана зі специфікою професійного іноземного спілкування таких фахівців не лише у стандартних, але й психологічно напружених (часто екстремальних) умовах іноземного середовища. Визначено, що об'єктом військової лінгводидактики є процес навчання іноземної мови для спеціальних цілей (навчання й оволодіння іноземною мовленнєвою діяльністю). Її предмет становлять методи формування і розвитку іноземної комунікативної компетентності цієї категорії фахівців. Розкрито основний зміст військової лінгводидактики, який охоплює дослідження і наукове обґрунтування проблемних питань іноземної підготовки цих фахівців.

Ключові слова: військова лінгводидактика, іноземна підготовка, персонал сектору безпеки і оборони держави, іноземна комунікативна компетентність, іноземна мовленнєва діяльність, військові й спеціальні заклади освіти.

Постановка проблеми. Іноземна підготовка персоналу сектору безпеки і оборони держави є важливою складовою їхньої професійної підготовки. Це викликано низкою таких об'єктивних чинників:

широкою участю таких фахівців у заходах міжнародного військового і військово-технічного співробітництва з іншими державами (спільні навчання і тренування, воєнно-дипломатична діяльність, міжнародні операції з підтримання миру і безпеки у кризових регіонах світу);

прагненням держав до членства в організаціях колективної безпеки (так, більшість європейських країн (Польща, Чехія, Словаччина, країни Балтії та ін.) стали членами НАТО, а Україна заявила про свої наміри увійти до Альянсу в найближчому майбутньому);

підготовкою курсантів (слухачів) у навчальних закладах збройних сил, інших військових формувань та правоохоронних органів іноземних держав.

Усе це вимагає від них володіння іноземними мовами (особливо англійською) на професійному рівні та їх застосування у професійній діяльності. Забезпечити такий рівень може добре налагоджена та науково обґрунтована система іноземної підготовки у військових та спеціальних закладах освіти, важливою складовою якої є висококваліфіковані науково-педагогічні кадри. Основою їхньої підготовки має стати наука про методи навчання іноземних мов персоналу сектору безпеки та оборони держави – військова лінгводидактика – нова галузь наукових знань, яка потребує обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна методика навчання іноземних мов в Україні зосереджена у Київському національному лінгвістичному університеті під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої. Тут розташований основний центр координації всіх наукових досліджень, передусім дисертаційних, у цій галузі, видаються монографії, підручники, навчальні посібники, наукові періодичні видання, зокрема провідний науковий журнал «Іноземні мови». Класичним у галузі методики навчання іноземних мов у середній школі став навчальний посібник під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої [1], актуальними є дослідження навчання іноземних мов методом «занурення» під керівництвом З. М. Корневої, О. Б. Тарнопольського, В. Е. Момот, С. П. Кожушко та інших науковців [2]. У Росії методика навчання іноземних мов базується на міцних радянських традиціях й наукових дослідженнях. Сучасні методики О. М. Щукіна й Р. П. Мільруд є основними у підготовці вчителів та викладачів іноземних мов для середньої і вищої школи. У провідних західних країнах методика навчання іноземних мов досить умовно виділяється в окрему галузь знань і має

на меті практичне покращення методів навчання мов. Відомі сучасні науковці D. Brown, J. Gebhard, J. Harmer є авторами практичних посібників із загальних методик навчання іноземних мов [8–10].

На жаль, наукові дослідження із теорії навчання іноземних мов персоналу сектору безпеки та оборони держави досить незначні. Зокрема, інтерес становить методика навчання професійно орієнтованого аудіювання англійською мовою курсантів вищих військових навчальних закладів В. Г. Златнікова [5], методика формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів О. М. Єфімової [6], а також наукові дослідження проблем іншомовної підготовки співробітників Служби безпеки України, які здійснені Л. В. Вікторовою [7]. Проте ці дослідження є фрагментарними і не дають цілісного наукового аналізу теорії і практики іншомовної підготовки згаданої категорії фахівців.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні військової лінгводидактики як наукової дисципліни, визначенні її об'єкта та предмета, а також висвітленні її змісту.

Методи дослідження. Дослідження було організовано в три етапи. На першому етапі застосовувалися методи збору й аналізу наукової літератури з питань професійної діяльності персоналу сектору безпеки і оборони держави, а також вивчення й аналіз характеру емоційного стресу. На другому етапі було проведено експеримент на прикладі військовослужбовців, які проходили службу в складній обстановці, метою якого було визначення чинників, що впливають на їхнє іншомовне спілкування. На третьому етапі, застосовуючи методи абстрагування і конкретизації, було визначено й обґрунтовано основні категорії військової лінгводидактики як науки.

Виклад основного матеріалу. Необхідність виділення військової лінгводидактики в окрему галузь наукових знань викликана багатьма причинами. Проте основним є те, що у багатьох країнах світу, включаючи й Україну, підготовка військових викладачів іноземних мов не здійснюється. Щорічно на кафедри іноземних мов (у центри іншомовної підготовки) військових і спеціальних закладів освіти приходять науково-педагогічні працівники з цивільної сфери, змушені викладати іноземну мову курсантам (слухачам) у відриві від їхньої професійної діяльності, оскільки самі не є військовими, правоохоронцями чи співробітниками спеціальних служб. Очевидно, що іншомовна підготовка персоналу сектору безпеки і оборони відрізняється від такої підготовки фахівців інших галузей не лише наявністю специфічної термінології, яку мають засвоїти курсанти (слухачі), але й умовами, в яких відбувається іншомовне спілкування. Такі умови є складними, здебільшого психологічно напруженими, а часто – й екстремальними, що несуть пряму загрозу життю й здоров'ю фахівців. Це пов'язано із цілою низкою ризиконебезпечних чинників, а саме: підвищеною відповідальністю за життя і здоров'я підлеглих, дефіцитом часу й інформації для прийняття рішення, одночасним виконання різних, але дуже важливих функцій професійної діяльності, дією різних природних й штучних перешкод, частою відсутністю сторонньої допомоги, що призводить до покладання винятково на власні сили й досвід. Крім того, емоційний стрес викликаний складністю іншомовного спілкування як іншомовної мовленнєвої діяльності в рецептивних (аудіюванні та читання) й продуктивних (говоріння й письмо) видах для людей з практичним мисленням, якими, як правило, є представники сектору безпеки та оборони держави. До таких складнощів ми відносимо:

нерівномірність перебігу процесу сприйняття (зорового та на слух), перероблення (осмислення і оформлення відповідно до мовних норм) та продукування іншомовної мовленнєвої інформації (в усному чи письмовому вигляді);

слабку здатність до запам'ятовування іншомовного лексичного та граматичного матеріалу;

психологічні бар'єри у спілкуванні, що спричинені характером людини, браком досвіду вивчення іноземних мов або ж наявністю поганого досвіду: страх допустити помилку під час професійного іншомовного спілкування.

Ці чинники не є вичерпними й напряду залежать від воєнно-політичної обстановки у світі чи конкретному його регіоні. Проте вони однозначно чинять руйнівний вплив на психіку фахівців, що веде до зриву іншомовного спілкування.

Таким чином, виконання такими фахівцями професійних завдань, а отже, й здійснення іншомовного спілкування в умовах емоційного стресу зумовлює необхідність формування у них психологічної готовності до професійної іншомовної мовленнєвої діяльності.

Робота у стресовому середовищі, безумовно, негативно впливає на їхню іншомовну професійну комунікацію. Експерименти, проведені нами на прикладі виконання реальних професійних завдань військовослужбовців у загрозовій обстановці, дозволили виявити певні результати впливу стресу на іншомовне професійне спілкування персоналу сектору безпеки та оборони держави.

Так, психологічно напружені умови негативно впливають на мовлення (рецептивне і продуктивне) фахівців у цих умовах: як правило, спостерігаються повтори фраз, незавершеність слів та речень, неправильна вимова, парафазії; значно збільшуються випадки самокорекцій, пауз нерішучості, а також більш часто вживаються перепитування. Емоційний стрес може призводити до повної нездатності фахівців сприймати і продукувати мовлення, а також до виникнення «телеграфного стилю» оформлення речень.

Не є винятком також вплив стресу на граматично-лексичне оформлення іншомовного мовлення. Спостерігаються труднощі у виборі слів, знижується словникове різноманіття мовлення. Частіше вживаються дієслова й опускаються іменники, що надає мовленню динамічного характеру.

Сильний вплив стресу спостерігається на кінетичну поведінку, а саме можна побачити: збільшення кількості жестів; різку зміну рівня гучності мовлення та глибоких вдихань; зростання темпу артикулювання під час вимови окремих слів чи частин речення.

Виявлений вплив емоційного стресу на іншомовне професійне спілкування персоналу сектору безпеки і оборони держави має бути врахований під час іншомовної підготовки курсантів (слухачів) військових та спеціальних закладах освіти. Вони мають засвоїти не просто іноземну мову і мовлення, а й стандарти мовленнєвої поведінки, тобто норми поведінки, які склалися традиційно, соціально, культурно та історично в певних країнах. Це гарантує певний запас стійкості й упевненості, що є важливим елементом психологічної готовності до спілкування в емоційно напружених умовах виконання професійних завдань.

Таким чином, вивченням проблем іншомовної підготовки має займатися окрема галузь наукових знань. Частково проблему навчання іноземних мов у військових і спеціальних закладах освіти вирішують військові перекладачі, проте й вони, попри введення в навчальну програму мінімальних дидактичних дисциплін, не мають необхідної педагогічної підготовки в галузі викладання іноземних мов. Загальна методика навчання іноземних мов не може повною мірою забезпечити якісну іншомовну підготовку персоналу сектору безпеки і оборони держави. Необхідна часткова методика навчання іноземних мов для спеціальних цілей, метою якої є лінгвістичне забезпечення сектору безпеки і оборони держави.

Військова лінгводидактика – це теорія і практика іншомовної підготовки персоналу сектору безпеки і оборони та правоохоронних органів держави. Це прикладний розділ педагогіки, а саме військової дидактики як науки про військове навчання і виховання.

Об'єктом військової лінгводидактики є процес навчання іноземної мови для спеціальних цілей (навчання й оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю), а предметом – методи формування і розвитку іншомовної комунікативної компетентності персоналу сектору безпеки і оборони держави у всіх видах військових і спеціальних закладів освіти, у системі курсової підготовки та самостійно з метою виконання професійних завдань. До цієї категорії фахівців ми відносимо як військових фахівців, так і цивільний персонал, який працює на силові структури держави, адже всі вони однаково мають володіти іноземними мовами для професійного спілкування.

Військова лінгводидактика розглядає іншомовну підготовку в таких ракурсах, забезпечуючи досягнення її навчальної, розвивальної та виховної цілей:

навчання іноземної мови: учіння, вивчення мови (з позиції курсанта (слухача), викладання мови (з позиції викладача));

формування і розвиток у курсантів (слухачів) умінь загальної культури та світогляду, оволодіння новими мовними засобами для вираження думок і понять, розширення знань про навколишній світ та процеси у воєнній, воєнно-політичній, воєнно-економічній, військово-технічній сферах;

розвиток особистості майбутнього військового фахівця – суб'єкта нестандартної, творчої діяльності, що відбувається у складних (екстремальних) умовах іншомовного середовища і передбачає формування і вдосконалення здатностей здійснювати фахову іншомовну мовленнєву діяльність;

формування здатностей і готовності особистого ставлення курсантів (слухачів) до інших народів, їхньої культури, зокрема культури мови і спілкування, а також до її вивчення і використання під час виконання фахових завдань;

формування у них почуттів та емоцій, а саме емпатії (співчуття), толерантності, доброзичливості, комунікабельності (вираження свого ставлення до інших суб'єктів фахової мовленнєвої діяльності), навичок різноманітних видів оцінювання (пояснення, погодження, тощо), поваги до інших людей, їхніх думок і позицій, бажання розібратися в різноманітних життєвих і професійних ситуаціях;

виховання ціннісних орієнтацій (загальнолюдських і загальнонаціональних), які проявляються у відповідальності та справедливості під час виконання важливих державних завдань, у почутті гуманізму, патріотизму та відданості державі та її національним інтересам;

стимулювання розвитку активної життєвої позиції майбутніх фахівців, цілеспрямованості, розвитку емоційно-вольових якостей, формування сумлінного ставлення до праці, сприяння усвідомленню того, що саме за допомогою неї можна досягнути вагомих результатів у вивченні іноземної мови.

Одночасно військова лінгводидактика розглядається нами у чотирьох основних аспектах. З одного боку, вона є технологією навчання іноземних мов персоналу сектору безпеки та оборони держави, яка визначається метою, цілями та конкретними умовами іншомовної підготовки, під якими ми маємо на увазі не лише стресовий характер професійних завдань таких фахівців, але й їхні вікові та психофізіологічні характеристики, індивідуальні стилі вивчення іноземних мов, що зумовлює різноманітність комбінацій застосування методів іншомовної підготовки. З іншого боку, військова лінгводидактика як практична галузь

знань поєднує більшість прийомів навчання, які були отримані емпіричним шляхом, тобто із досвіду багаторічного викладання іноземних мов цій категорії фахівців. Крім цього, військова лінгводидактика є навчальною дисципліною, елементи якої у нашій державі на цей час введені у підготовку курсантів Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка – майбутніх військових перекладачів – з метою формування і розвитку у них початкових умінь і навичок організації, планування і проведення навчальних занять із іноземних мов, військового перекладу та інших філологічних дисциплін. Урешті-решт, військова лінгводидактика – це наукова дисципліна. Як наука, вона займається дослідженням, розробленням та застосуванням найбільш ефективних методів іншомовної підготовки цієї категорії фахівців.

У військовій лінгводидактиці проявляється низка педагогічних законів у своєму специфічному вираженні. Це є результат діалектичного зв'язку загального та часткового. Проте виділення її як наукової дисципліни викликає низку труднощів у розумінні ступеня її самостійності, а також правомірності саме такої назви.

Уперше термін лінгводидактика ввів російський лінгвіст М. М. Шанський у 1969 році для описання мови у навчальних цілях. Спочатку цей термін передбачав галузь наукових знань, яка займається такими питаннями: вивченням відмінностей та подібності різних мов, визначенням структури і змісту мови, яка викладається, створенням мовних мінімумів для навчальних цілей [4, с. 12]. Проте згодом термін або звужував, або розширював своє значення.

Нині серед науковців немає єдиної думки щодо його значення. О. М. Щукін розглядає поняття «лінгводидактика» окремо у значенні «теорія навчання мови», а методіку навчання мови у значенні «часткова дидактика», тобто «процес навчання іноземної мови, прийоми і способи досягнення поставленої цілі». Крім цього, науковець визначає об'єктом лінгводидактики методологічні основи викладання мови, а методіку навчання мов зводить до суто процесуального значення, небезпідставно стверджуючи, що існує загальна, часткова та спеціальна методіки, а також наголошуючи на її залежності від таких чинників: яка мова вивчається (рідна чи іноземна), вікові особливості, тих, хто вчиться (дорослі чи діти), умови навчання (мовне чи немовне середовище) [4, с. 13].

Водночас ми дотримуємося думки більшості науковців щодо синонімічності понять «лінгводидактика» та «методіка навчання іноземних мов». У нашому значенні термін «лінгводидактика» є поєднанням двох понять: латинського «lingua» – «мова» і грецького «didaktiki» – «навчання». Уточнювальне слово «військова» означає, що це наука про навчання іноземних мов для персоналу силового блоку держави. Поняття «військовий» не обмежує цю галузь знань лише військовослужбовцями, а є більш широким терміном, що охоплює, окрім військових, співробітників спеціальних служб та правоохоронних органів держави, які можуть мати або не мати військових чи спеціальних знань. Подібно до цього існують науки – військова педагогіка, військова психологія, військова медицина та ін., які є спеціальними галузями знань і досліджують процеси й закономірності у всіх сферах сектору безпеки і оборони держави.

Незважаючи на те, що військова лінгводидактика використовує весь спектр педагогічних, психологічних та лінгвістичних понять, а також термінів із загальної методіки навчання іноземних мов та інших суміжних наук, її категоріальний апарат є цілком самостійним, що охоплює такі розділи.

Перший розділ військової лінгводидактики – іншомовна підготовка як складова лінгвістичного забезпечення сектору безпеки і оборони держави – передбачає теоретико-методологічне обґрунтування військової лінгводидактики як науки, навчальної дисципліни, технології навчання та емпіричної галузі знань, аналізується її взаємозв'язок з іншими науками. У цьому ж розділі система іншомовної підготовки розглядається у контексті найбільш поширених педагогічних та психологічних підходів: синергетичного, суб'єктно-діяльнісного, компетентнісного і комунікативного підходів. Визначається мета, цілі, завдання, зміст та засоби іншомовної підготовки.

У другому розділі військової лінгводидактики висвітлюються психологічні аспекти іншомовної підготовки персоналу сектору безпеки і оборони держави, спираючись на новітні досягнення психології, педагогіки та лінгвістики. Обґрунтовуються особливості іншомовної мовленнєвої діяльності у складних (екстремальних) умовах виконання професійних завдань персоналом сектору безпеки і оборони держави. Аналізуються чинники, які впливають на фахову іншомовну мовленнєву діяльність персоналу сектору безпеки та оборони держави: дія стресового іншомовного середовища, вплив вікових та психологофізіологічних особливостей курсантів (слухачів) військових і спеціальних закладів освіти як дорослих людей.

Третій розділ військової лінгводидактики є основним, суто методичним і займається питаннями формування і розвитку іншомовної комунікативної компетентності персоналу сектору безпеки і оборони держави. На основі досягнень сучасної науки іншомовну комунікативну компетентність цієї категорії фахівців визначено як складову професійної компетентності – складне інтегральне, інтелектуальне, особистісне і професійне утворення, яке формується в процесі їхньої професійної підготовки, проявляється,

розвивається та вдосконалюється в ході виконання посадових функцій, під час самостійної та курсової підготовки, а також свідчить про рівень професіоналізму, ступінь володіння фахом відповідно до професіографічних вимог, а в ідеалі – на рівні творчості, майстерності та індивідуального стилю діяльності. Вона містить у собі такі складові:

здатність і готовність (передусім практичну, особистісну, психологічну) до професійної іншомовної мовленнєвої діяльності в аудіюванні та говорінні (усних видах), читанні та письмі (письмових видах), перекладі, анотуванні та реферуванні (спеціальних видах);

наявність професійно важливих якостей і фахових здатностей, необхідних для адекватної мовленнєвої поведінки та міжособистісного суб'єкт-суб'єктного усного та письмового іншомовного спілкування в різноманітних професійних ситуаціях;

володіння культурою іншомовного мовлення, тобто нормами літературної та нелітературної іноземної мови, під час якого відбувається вибір і організація мовних засобів, що дає можливість у певній ситуації професійного іншомовного спілкування і за умов дотримання етики спілкування забезпечувати найбільший ефект у досягненні поставлених завдань у комунікації;

сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей професійної іншомовної мовленнєвої діяльності передусім як такої, що протікає у складних, здебільшого екстремальних умовах несприятливого іншомовного середовища, а також здатність і готовність здійснювати максимально ефективно таку діяльність, що передбачає здатність управляти собою та своїми емоціями, здатність до вольових дій, до успішного опанування технологій і психотехнік іншомовного спілкування.

Як результат пропонується розроблена та перевірена практикою методична система формування і розвитку іншомовної комунікативної компетентності персоналом сектору безпеки і оборони держави.

Четвертий розділ має процесуальний характер і розглядає планування, організацію та проведення навчальних занять з іноземної мови та філологічних дисциплін з курсантами (слухачами) усіх типів військових та спеціальних закладів освіти (навчальних центрів). Характерною особливістю є дослідження закономірностей реалізації методичної системи формування і розвитку іншомовної комунікативної компетентності в організаційних формах: аудиторних та позааудиторних, як самостійно, так і під керівництвом науково-педагогічних працівників.

П'ятий розділ військової лінгводидактики займається теоретико-прикладними питаннями діагностування рівнів розвиненості іншомовної комунікативної компетентності персоналу сектору безпеки і оборони та правоохоронних органів держави. У цьому контексті розглядаються рівні володіння іноземною мовою за стандартом НАТО СТАНАГ-6001, види тестів, їх розроблення, стандартизація та застосування. Пропонується методична система діагностування рівнів розвиненості іншомовної комунікативної компетентності (у рецептивних видах мовленнєвої діяльності), яка охоплює контрольні й тестові завдання, а також методична система діагностування іншомовної компетентності в говорінні та письмі (продуктивних видах мовленнєвої діяльності).

Не менш важливим є шостий розділ військової лінгводидактики, у якому аналізуються основні проблеми, теоретичні й емпіричні методи наукових досліджень у галузі іншомовної підготовки персоналу сектору безпеки і оборони держави.

Розглянуті проблеми військової лінгводидактики є малодослідженими і потребують подальшого, більш глибокого вивчення. Сама наука перебуває на початковому етапі становлення. Наразі в Україні військова лінгводидактика як наукова дисципліна є предметом вивчення вчених Воєнно-дипломатичної академії імені Євгенія Березняка та Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Водночас військова лінгводидактика як навчальна дисципліна впроваджена в освітній процес підготовки військових перекладачів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Виділення військової лінгводидактики в окрему галузь наукових знань викликане, з одного боку, актуальністю іншомовної підготовки для персоналу сектору безпеки і оборони держави в сучасних умовах їх активного співробітництва із фахівцями з інших країн, а з іншого – відсутністю науково обґрунтованої системи іншомовної підготовки таких фахівців, яка б урахувала умови професійного іншомовного спілкування і могла забезпечити його ефективність. Аналіз чинників, які впливають на таке спілкування, свідчить, що певна їх частина пов'язана із характером професійних завдань, які виконують такі фахівці не тільки в стандартних, але й у складних, психологічно напружених, здебільшого екстремальних умовах іншомовного середовища. Інша частина чинників має лінгвістичний характер і пов'язана із труднощами у засвоєнні іноземної мови (іншомовної комунікативної компетентності) персоналом сектору безпеки і оборони держави. Саме військова лінгводидактика може вирішити низку суперечностей, які виникли, й підвищити формування готовності таких фахівців до роботи у складних умовах іншомовного середовища.

Військова лінгводидактика розглядається нами як прикладний розділ педагогіки, а саме військової дидактики як науки про військове навчання і виховання. Вона визначається як теорія і практика іншомовної

підготовки персоналу сектору безпеки і оборони держави. Її об'єктом є процес навчання іноземної мови для спеціальних цілей (навчання й оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю), а предметом – методи формування і розвитку іншомовної комунікативної компетентності цієї категорії фахівців. Військова лінгводидактика розглядає іншомовну підготовку в різних ракурсах, що в сукупності сприяє досягненню навчальної, розвивальної та виховної цілей.

Крім того, ми характеризуємо військову лінгводидактику одночасно як технологію навчання іноземних мов, практичну галузь, навчальну та наукову дисципліну.

Незважаючи на певну неузгодженість терміна «лінгводидактика», вважаємо, що разом з уточнювальним словом «військова» він досить точно відображає сутність теорії і практики іншомовної підготовки саме персоналу сектору безпеки і оборони та правоохоронних органів держави.

У військовій лінгводидактиці як науці активно використовується категоріальний апарат з інших галузей знань, проте низка понять є цілком самостійними. Визначено шість основних розділів військової лінгводидактики, які розглядають такі проблемні питання, як: вивчення іншомовної підготовки як складової лінгвістичного забезпечення сектору безпеки і оборони держави; психологічні аспекти іншомовної підготовки персоналу сектору безпеки і оборони держави; формування і розвиток іншомовної комунікативної компетентності цих фахівців; планування, організація та проведення навчальних занять у системі іншомовної підготовки; діагностування рівнів розвиненості іншомовної комунікативної компетентності; наукові дослідження у галузі іншомовної підготовки персоналу сектору безпеки і оборони держави.

Водночас військова лінгводидактика є малодослідженою і перебуває на етапі становлення. У подальшому потрібно провести більш детальне обґрунтування її змісту.

Список використаних джерел та літератури

1. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підруч. для студ. ВНЗ / С. Ю. Николаєва, О. Б. Бігич, Н. О. Бражник, С. В. Гапонова та ін.]; за ред. С. Ю. Николаєвої. – 2-е вид, випр. і перероб. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
2. Методика англоязычного погружения в обучении английскому языку и специальным дисциплинам в экономических вузах : монография / О. Б. Тарнопольский, В. Е. Момот, С. П. Кожушко, Корнева З. М и др. – Днепропетровск : ДУЕП, 2008. – 236 с.
3. Мильруд Р. П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology : учеб. пособ. для студ. высш. уч. завед. / Р. П. Мильруд. – М.: Дрофа, 2005. – 253 с.
4. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам. Теория и практика : учеб. пособ. для преподав. и ст-тов / А. Н. Щукин. – М. : Филоматис, 2007. – 480 с.
5. Златніков В. Г. Методика навчання професійно-орієнтованого аудіювання англійською мовою курсантів вищих військових навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Валентин Геннадійович Златніков. – К., 2012. – 239 с.
6. Єфімова О. М. Формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Миколаївна Єфімова. – К., 2014. – 319 с.
7. Вікторова Л. В. Іншомовна підготовка студентів у спеціалізованих ВНЗ / Л. В. Вікторова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 9. – Ч. 2. – С. 298–305.
8. Brown D. Teaching by Principles. An Interactive Approach to Language Pedagogy / D. Brown. – NY.: Pearson Education, Inc, 2007. – 576 p.
9. Gebhard J. G. Teaching English as a Foreign or Second Language / J. G. Gebhard. – MI: University of Michigan Press, 2012. – 287 p.
10. Harmer J. How to Teach English / J. Harmer. – Oxford : Pearson Longman, 2008. – 290 p.

Александр Сергеевич Лагодинский,
доктор педагогических наук, профессор,
начальник кафедры иностранных языков
Военно-дипломатической академии
имени Евгения Березняка,
e-mail: berezan2016@meta.ua

ВОЕННАЯ ЛИНГВОДИДАКТИКА КАК НАУКА

В статье обосновано военную лингводидактику как научную дисциплину – теорию и практику иноязычной подготовки персонала сектора безопасности и обороны государства. Необходимость выделения ее как отдельной дисциплины связана со спецификой профессионального иноязычного общения таких специалистов не только в стандартных, но и психологически напряженных (часто экстремальных) условиях иноязычной среды. Определено, что объектом военной лингводидактики является процесс

обучения иностранному языку для специальных целей (обучение и овладение иноязычной речевой деятельностью). Ее предмет – методы формирования и развития иноязычной коммуникативной компетентности этой категории специалистов. Раскрыт основной смысл военной лингводидактики, который включает в себя исследования и научное обоснование проблемных вопросов иноязычной подготовки этих специалистов.

Ключевые слова: военная лингводидактика, иноязычная подготовка, персонал сектора безопасности и обороны государства, иноязычная коммуникативная компетентность, иноязычная речевая деятельность, военные и специальные образовательные заведения.

Oleksandr Lahodynskyi,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Foreign Languages Department
of the Military Diplomatic Academy named
after Yevheniy Bereznyak,
e-mail: berezan2016@meta.ua

MILITARY LINGUADIDACTICS AS A SCIENCE

Introduction. Wide participation of the national security and defense sector personnel in international cooperation activities requires their high levels of foreign language proficiency. Such levels can be obtained only in the scientifically substantiated system of foreign language training. It should consider the peculiarities of foreign language environment the specialist work in. Therefore, the introduction of a new scientific discipline – military linguadidactics – is today's need.

Purpose. This article is aimed at defining military linguadidactics as a scientific discipline, introducing its object, subject and contents.

Methods. The research was organized into three stages. At the first stage, such methods as collection and analysis of resources on national security and defense sector personnel professional activity and analysis of nature of emotional stress were used. At the second stage, an experiment involving military servicemen working in difficult conditions, whose aim was to determine factors affecting their foreign language communication. At the third stage, the basic categories of military linguadidactics as a science were defined and proved by using abstracting and concretization methods.

Results. The article proves that military linguadidactics is a science including theory and practice of foreign language training of the national security and defense sector personnel. The necessity of introducing it as a separate discipline is connected with peculiarities of professional foreign language speaking of such specialists not only in standard, but also in psychologically tense (often extreme) conditions of foreign language environment. The article defines military linguadidactics object as a process of teaching foreign languages for specific purposes (learning and acquiring foreign language activity). Its subject consists in methods of formation and development of foreign language communicative competence of this category of specialists. It sets out the main contents of military linguadidactics, including research and scientific substantiation of the problematic issues of such specialists' foreign language training.

Originality. Introduction of military linguadidactics as a science, definition of its basic categories and terms is the first such an attempt within the world science. It can contribute both to improvement of foreign training of the national security and defense sector personnel and to the system of teachers' professional training.

Conclusion. Military linguadidactics as a science uses many terms of other sciences, although it has a number of its own concepts, including research and scientific substantiation of the foreign language training across the whole national security and defense sector. Despite an attempt to present military linguadidactics as a science, in many aspects it requires further research.

Key words: military linguadidactics, foreign language training, national security and defense sector personnel, foreign language communicative competence, foreign language speech activity, military and special educational establishments.

References

1. Metodyka vykladannya inozemnykh mov u serednix navchalnykh zakladakh : [pidruch. dlya stud. VNZ] / [Nikolayeva S. Yu., Bigych O. B., Brazhnyk N. O., Gaponova S. V. ta in.]; za red. S. Yu. Nikolayevoyi. – [2-e vyd, vypr. i pererob.]. – K.: Lenvit, 2002. – 328 s.
2. Metodyka angloyazychnogo pogruzhenyia v obuchenii angl'jskomu yazyku i spetsyalnym dyscyplynam v ekonomicheskyykh vuzax : [monografiya] / [O. B. Tarnopolskyi, V. E. Momot, S. P. Kozhushko, Korniyeva Z. M i dr.]. – Dnepropetrovsk: DUEP, 2008. – 236 s.
3. Milrud R. P. Metodika prepodavaniia anghlyiskoho yazyka. English Teaching Methodology: [ucheb. posob. dlia stud. vyssh. uch. zaved.] / R. P. Milrud. – M.: Drofa, 2005. – 253 s.
4. Shchukin A. N. Obuchenye ynostrannym yazykam. Teoriya y praktyka : [ucheb. posob. dlia prepodav. y

st-tov] / A. N. Shchukyn. – M.: Fylomatys, 2007. – 480 s.

5. Zlatnikov V. H. *Metodyka navchannia profesiino-orientovanoho audiiuvannia anhliiskoiu movoiu kursantiv vyshchychk viiskovykh navchalnykh zakladiv: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Zlatnikov Valentyn Hennadiiovych.* – K., 2012. – 239 s.

6. Yefimova O. M. *Formuvannia inshomovnoi komunikativnoi kompetentnosti kursantiv vyshchychk viiskovykh navchalnykh zakladiv: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Yefimova Olha Mykolaivna.* – K., 2014. – 319 s.

7. Viktorova L. V. *Inshomovna pidhotovka studentiv u spetsializovanykh VNZ / L. V. Viktorova // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia.* – 2014. – # 9. – Ch. 2. – С. 298 – 305.

8. Brown D. *Teaching by Principles. An Interactive Approach to Language Pedagogy / D. Brown.* – NY.: Pearson Education, Inc, 2007. – 576 p.

9. Gebhard J. G. *Teaching English as a Foreign or Second Language / J. G. Gebhard.* – MI: University of Michigan Press, 2012. – 287 p.

10. Harmer J. *How to Teach English / J. Harmer.* – Oxford: Pearson Longman, 2008. – 290 p.

Отримано редакцією 10.08.2018 p.

УДК 372.811.161

DOI: 10.31376/2410-0897-2018-3-38-80-91

Галина Петрівна Кузнецова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, e-mail: prorektor15@gmail.com

ДО ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ АКЦЕНТОЛОГІЇ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті проаналізовано роль і місце акцентології у формуванні мовної особистості, доведено важливість належного рівня підготовки старшокласників щодо оволодіння акцентологічної компетентністю з метою ефективного опанування акцентології під час здобуття освіти за спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література). На підставі студіювання навчальних програм з української (рідної) мови, шкільних підручників, змісту нормативних мовознавчих навчальних дисциплін, що вивчаються на першому курсі філологічних факультетів, проведення експериментального дослідження серед учнів і студентів з'ясовано рівні сформованості акцентологічної компетентності. Проаналізовано фактори, що суттєво впливають на її формування, запропоновано шляхи удосконалення змісту навчання акцентології.

Ключові слова: акцентологія, акцентологічна компетентність, сучасні заклади освіти, старшокласники, студенти, майбутні словесники, констатувальний експеримент, рівні акцентологічної компетентності.

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні зорієнтовує заклади середньої загальної освіти, педагогічні виші, де здійснюється підготовка фахівців спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), до перегляду технологій, методів, засобів, прийомів оволодіння предметною українськомовною компетентністю, що має ґрунтуватися на цілісності і взаємозв'язку всієї структури й системи мови, на формах її існування, функціях, стилях, жанрах, мовному стані, на аксіологічному (ціннісному) ставленні особистості до мови як основи успішного спілкування, розвитку, самоствердження та засобу ідентифікації мовця з українським народом, його культурою, традиціями.

Аналіз лінгвістичних (О. Волох, В. Горпинич, А. Грищенко, М. Доленко, С. Дорошенко, П. Дудик, М. Жовтобрюх, М. Кочерган, Н. Шкурятяна, С. Шевчук, І. Ющук та інші), лінгводидактичних (О. Біляєв, Т. Донченко, К. Климова, М. Пентилюк, В. Скуратівський, Г. Шелехова та інші) праць, рекомендованих для студентів-словесників педагогічних закладів вищої освіти, засвідчує, що у формуванні предметної українськомовної компетентності справді превалює мовознавче підґрунтя, спрямоване на опанування основ традиційної та структурної лінгвістики, коли здебільшого аналізують механізм будови мови з опертям на продукт цього механізму – текст та мовлення. Безперечно, це дає змогу учасникам освітнього процесу усвідомити гетерогенність, відкритість, закритість, змінюваність мови як системи і структури, узагальнити, що всі мовні елементи (звуки, морфи, слова, словосполучення, речення, тексти) перебувають у певних відношеннях і взаємозв'язках, утворюють цілісність і єдність мови, функціонують у протиставленні один з одним. Проте варто лінгвометодичі XXI століття взяти до уваги той факт, що реальною мовною діяльністю особи є її усне (монологічне, діалогічне) мовлення, яке починає формуватися в ранньому дитинстві без знань